

Nieuwe uitgaven

Niko's natuur Een biografie van Niko Tinbergen

De oude meesters in het natuuronderzoek kunnen mateeloos inspireren om in het veld verder te kijken dan je neus lang is. Toen mijn belangstelling voor ornithologie groeide, in het bijzonder de gedragingen van en interacties tussen vogels, waren het vooral de boeken van Tinbergen die het verslinden waard waren. Voor een paar gulden tikte ik Nederlandse vertalingen van zijn boeken als 'Curious naturalists', 'The animal in its world' en 'Social behaviour in Animals' op de kop in antiquariaat. Iemand voor wie meeuwenkolonies al vanaf de prille jeugd een fenomeen vormen, komt helemaal aan zijn trekken bij dergelijke pennenvruchten.

Al in 2003 verscheen de Engelstalige biografie van Niko Tinbergen, getiteld 'Niko's Nature. The Life of Niko Tinbergen and his Science of Animal Behaviour'. Vorig jaar ver-

scheen eindelijk de Nederlandse vertaling van dit kloekke boekwerk. Hans Kruuk was de aangewezen persoon om Tinbergens biografie te schrijven. Hij was student van Tinbergen, raakte bevriend met hem, maakte hem jaren achtereen van heel dichtbij mee en wist ook wat het betekende om, net als Tinbergen, te emigreren naar Engeland. Kruuk slaagde erin om de onderzoeker Tinbergen te beschrijven, wat zijn drijfveer was om zijn hele leven te wijden aan diergedrag, of beter gezegd 'ethologie'. Hoe het er van jongs af aan al in zat, hoe zijn interesse groeide, wat hem inspireerde. Dat levert fraaie verhalen op over een gedreven jongeling in de Jeugdbond, een 'veldpraktische' student en een getalenteerd promovendus. Zijn bescheidenheid, contacten en vriendschappen met collega-onderzoekers als Konrad Lorenz, de Nobelprijs in 1973, zijn passie voor veldonderzoek en ethologie in het bijzonder beklemtoont het levensverhaal. En zoals dat hoort in een volwaardige biografie wordt niet alleen zijn liefde voor en interesse in natuur beschreven, maar ook Tinbergens eigen natuur. Een worstelend gevoelsmens, kampend met zware depressies, waaraan zijn jongere, eveneens talentvolle, ornithologische broer Luuk letterlijk ten onder ging (hij pleegde op zijn 39^e zelfmoord).

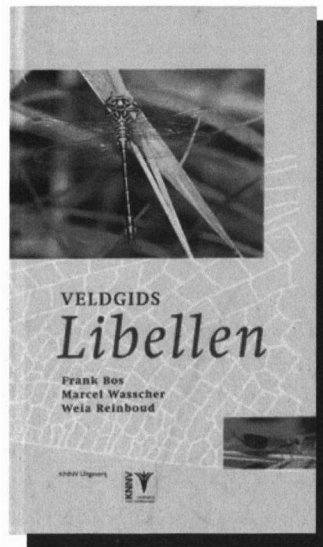
De biografie wandelt tekstueel van Tinbergens gelukkige kinderjaren, via zijn succesvolle academiejaren naar zijn vaak moeizame maar productieve jaren als hoogleraar in Oxford en uiteindelijk naar zijn laatste kalme jaren. 'Niko's natuur' is een inspirerende en complete biografie die al even bescheiden en persoonlijk als Tinbergen zelf

verhalend op schrift is gesteld. De tekst is voorzien van talloze citaten uit o.a. brieven, een scala aan (literatuur) bronnen en foto's van de hand van Tinbergen zelf en uit het archief van zijn familie. Voor de liefhebber mag een lijst met publicaties van Tinbergen uit de periode 1932-1989 niet ontbreken. Na het lezen van de biografie mag gesteld worden dat Niko Tinbergen als grondlegger van de diergedragsleer anno 2008 nog altijd een inspirerende onderzoeker is en dat ook tot in lengte der dagen zal blijven.

Hans Kruuk 2003 / Nederlandse vertaling: Bert Meelker 2007. Niko's natuur. Een biografie van Niko Tinbergen.

Uitgeverij Atlas, Amsterdam.s ISBN 978-90-450-1395-4. Formaat 15 x 23 cm, 542 pagina's genaaid gebrocheerd met slappe kaft, zwart-wit. Verkrijgbaar bij de boekhandel. Prijs € 39,90.

Romke Kleefstra

Veldgids Libellen, 5^e druk

Sinds 1997 staan libellen bij een gestaag groeiend aantal natuurliefhebbers in de belangstelling. In dat jaar ver-

scheen de eerste druk van de Veldgids Libellen, een uitgave van de KNNV geschreven door Frank Bos en Marcel Wasscher. Voorheen was libellenstudie voorbehouden aan een bescheiden clubje kenners, voornamelijk (oud) jeugdbonders. Zij waren voor de determinatie aangewezen op een tweetal tabellen, het boek 'Libellen van Nederland' (Geijskes & Van Tol 1983) of buitenlandse literatuur. Met het verschijnen van de veldgids was er een volledig overzicht met duidelijke beschrijvingen, verspreidingskaarten en foto's van alle in ons land voorkomende soorten voorhanden. Het leren kennen van de enorme diversiteit aan soorten die ons waterrijke landje bevolken lag daarmee binnen handbereik van iedere geïnteresseerde. Inmiddels zijn we tien jaar verder en is er een vijfde (!) volledig herziene druk verschenen. Naast beide eerder genoemde auteurs is Weia Reinboud als derde auteur toegevoegd.

Hoewel aan het formaat, de voorkant en de lay-out van de veldgids weinig is gewijzigd, is de inhoud wel degelijk herzien en up-to-date gebracht en uitgebreid met maar liefst 28 pagina's. Dat was ook noodzakelijk, want in de afgelopen tien jaar is er wel het een en ander veranderd aan de libellenfauna van Nederland. Zo konden er enkele nieuwe (zich voortplantende) zuidelijke soorten die het verspreidingsareaal in noordelijke richting uitbreiden aan de lijst worden toegevoegd. Verdwenen soorten werden herontdekt (in Fryslân de Oostelijke witsnuitlibel of Boskwytsnú) en van enkele zeer zeldzame soorten zijn recent nieuwe populaties ontdekt. In tien jaar tijd is er geen enkele soort uit ons land verdwenen en in algemene zin kan wor-

den geconstateerd dat het goed gaat met de Nederlandse libellen. Dat komt tot uiting in de nieuwe druk. De zeldzaamheid wordt nog steeds aangegeven via een 'lakmoesstrookje' links in de kantlijn van de beschrijving, waarbij 'blauw' zeer algemeen is en 'rood' zeer zeldzaam. Bij veel voorheen zeldzame soorten (ondermeer: Kanaaljuffer, Bruine winterjuffer, Bandheidlibel) verschuift de indicatie richting blauw.

Voor wat betreft het inleidende verhaal (over bouw, levenscyclus, gedrag, biotoop, etc.) is er in deze uitgave weinig veranderd te opzichte van voorgaande drukken. In het hoofdstukje over herkennen en registreren is een paragraaf toegevoegd over film en fotografie. Met name de digitale fotografie heeft de laatste jaren een enorme vlucht genomen en is zeer populair bij veel natuurliefhebbers. Een oproep om foto's ter beschikking te stellen leverde dan ook veel respons en kwalitatief goed materiaal op. Werden bij de eerste druk foto's van 31 fotografen opgenomen, in deze druk zijn dat er maar liefst 71. Daarmee is meteen de opvallendste verbetering geleverd. De foto's zijn niet alleen beter en groter afgebeeld, ook het aantal is groter. Niet slechts illustraties van een (doorgaans volwassen) mannetje en vrouwtje, maar ook beelden van jonge dieren of opvallende kleurvariëteiten: Een belangrijke vooruitgang, omdat de meeste fouten worden gemaakt bij de determinatie van onvolwassen dieren. Bij de inleidingen van de families (ook een nieuw en zeer praktisch onderdeel!) zijn ook ter illustratie foto's afgebeeld. Dit maakt het geheel aan soorten inzichtelijk en vereenvoudigt de verdere determinatie. Heel

verhelderend zijn de vliegbeelden van de glazenmakers. Dit zijn lastig te vangen libellen die maar zelden gaan zitten. Ze moeten dus veelal in de vlucht worden gedetermineerd.

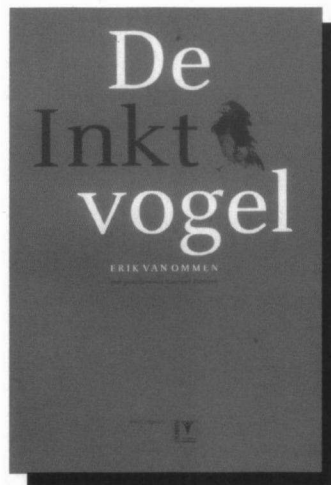
Een andere opmerkelijke verbetering betreft de verspreidingskaarten. Naast kaartjes van het totale Europese verspreidingsbeeld zijn nu ook stippenkaarten van de Benelux opgenomen. Gezamenlijk geeft dit een helder overzicht van waar de diverse soorten zijn te verwachten. Recent hebben ook libellen van het Middellandse-zegebied en Azië een officiële Nederlandse naam gekregen. Van de meeste soorten zijn tevens de Engelse, Duitse of Franse namen weergegeven voor zover bekend; daarnaast prijkt bij veel soorten ook de officiële Fryske namme.

Uit de aangepaste uiterste waarnemingsdata (vroegste/laatste) blijkt dat voorjaarssoorten steeds vroeger in het jaar worden gezien en dat najaarssoorten langer doornvliegen. Gegevens met betrekking tot de Rode lijsten, Habitatrictlijn en de Conventie van Bern zijn toegevoegd. De overzichten van literatuur, websites, CD-ROMs, nationale en internationale werkgroepen, etc. zijn bijgewerkt. De ruimte in het boek is tot aan de binnenzijde van de harde kaft benut. Daar staan tekeningen van de bouw met benoeming van alle lichaamsdelen van juffers en glazenmakers evenals de specifieke uiterlijke kenmerken van de verschillende families. Van kaft tot kaft is deze gids een aanrader voor iedereen die zich wil verdiepen in de wereld van de libellen van Nederland en Europa. Helder en duidelijk geschreven, makkelijk toegankelijk en geschikt voor zo-

wel beginnende als gevorderde waarnemers. Alleen al voor het beeldmateriaal is het aan te bevelen een eventuele verouderde uitgave te vervangen voor deze nieuwe.

Frank Bos, Marcel Wasscher en Weia Reinboud 2007. Veldgids Libellen (5^e, volledig herziene, druk). KNNV Uitgeverij, Utrecht. ISBN 978 90 5011 264 2. Formaat 12,5x21 cm, 288 pagina's, genaaid gebonden, full colour, zwart/wit tekeningen. Verkrijgbaar bij de boekhandel. Prijs: € 27,95 (KNNV-leden € 24,95).

Evert Ruiter

De Inktvogel

Beeldend kunstenaar Erik van Ommen verbleef in 2000 twee maanden op het Japanse eiland Hirado. Hij maakte er kennis met de Japanse schrijven en schilderstijlen Shodo en Sumi-e. Dat laatste betekent letterlijk 'schilderen met inkt'. De interesse hiervoor werd bij Van Ommen vooral gewekt bij het zien van een expositie van de lokale kunstenaar Tateishi-san, die hem de Japanse kunstvormen bijbracht. De benodigde combinatie hiervoor van ultieme materiaalbeheersing en spirituele spontaniteit wordt in Japan beschouwd als een vorm van Zen-kunst. Van

Ommen slaagde erin de harmonie te vinden tussen zijn handschrift als kunstenaar en een uitgebalanceerd ritme tussen het zwart van de inkt en het wit van het rijstpapier. Dit resulteert in tamelijk abstracte Sumi-e schilderijen van vogels. Sommige daarvan zijn in één oogopslag herkenbaar, andere vragen meerdere blikken op het papier om de soort te herkennen. Maar alle tekeningen zijn zeer geslaagd en bijzonder. Tussendoor is een handvol natuurlyrische gedichten van Koos van Zomeren te vinden, een alleraardigste combinatie. Een geslaagde vingeroefening die smaakt naar meer.

Erik van Ommen 2007. De Inktvogel. Met gedichten van Koos van Zomeren en een essay door Gerben Wynia. KNNV Uitgeverij, Utrecht. ISBN 978-90-5011-255-0. Japanse bindwijze: slappe omslag, genaaid gebrocheerd, formaat 17 x 24 cm, 80 pagina's, zwart-wit met steunkleur. Verkrijgbaar bij de boekhandel. Prijs: € 19,95 (KNNV-ledenprijs: € 17,95).

Romke Kleefstra